

Irena Kucharska

Sprawozdanie z działalności naukowobadawczej IBL PAN za rok 1954

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce
literatury polskiej 46/2, 632-651

1955

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

I V . K R O N I K A

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI NAUKOWOBADAWCZEJ IBL PAN ZA ROK 1954

Rok 1954 był dla Instytutu Badań Literackich trzecim rokiem ogólnego planowania naukowego obejmującego całość prac Instytutu. Plan na r. 1954, opracowany w oparciu o doświadczenia z lat poprzednich, został ograniczony do realnych norm pracy badawczej; plan ten przewidywał jednocześnie wypełnienie najpilniejszych zadań naukowych wysuniętych w wytycznych do badań szczególnie ważnych na lata 1953—1955 oraz ściśle związanie ich z najbardziej palącymi potrzebami społecznymi i wydawniczymi. Tak pomyślany plan, jakkolwiek najbardziej realny ze wszystkich dotychczasowych, nie został jednak w pełni wykonany.

Założeniem planu na r. 1954 było skoncentrowanie prac naukowobadawczych Instytutu wokół trzech zasadniczych zadań:

- 1) Przygotowań do uniwersyteckiego podręcznika historii literatury polskiej,
- 2) Prac badawczych związanych z twórczością Adama Mickiewicza,
- 3) Badań nad literaturą Polski Ludowej.

Do realizacji tych podstawowych założeń potrzebna była mobilizacja wszystkich sił naukowych Instytutu. Ta koncentracja wysiłku wokół wymienionych problemów nie mogła jednak być dokonana przed ukończeniem zaplanowanych w latach ubiegłych prac, których wykonanie zajęło więcej czasu, niż przewidywały plany IBL. W konsekwencji, jak to wykaże niniejsze sprawozdanie, realizacja planu zakreślonego na r. 1954 niemal we wszystkich zakresach pracy przebiegała dwutorowo: z jednej strony polegała ona na wykańczaniu i przygotowywaniu do druku zaawansowanych prac, planowanych często już od r. 1952, z drugiej — na podejmowaniu zadań zakreślonych planem na r. 1954, przy czym do tych ostatnich przystąpiono w dużej mierze dopiero w drugim półroczu okresu sprawozdawczego.

Prace nad zbieraniem materiałów do podręcznika uniwersyteckiego zintensyfikowano we wrześniu 1954 i w tym czasie ustalono także ich ostateczny plan. W pierwszej połowie roku nie przekroczyły one fazy wstępnych przygotowań prowadzonych w poszczególnych działach Instytutu. W wyniku dyskusji wewnętrznych oraz przy współudziale przedstawicieli Instytutu Historii, gdzie prace nad podręcznikiem uniwersyteckim są już bardziej zaawansowane, IBL przedstawił w czerwcu 1954 — na specjalnej konferencji w Nieborowie, na której obecni byli także członkowie Rady Naukowej IBL — projekt przygotowań do podręcznika. Projekt ten przewidywał, że wstępny etap powinien objąć opracowanie tez roboczych dla poszczególnych tomów, odpowiadających w zasadzie przyjętemu podziałowi historii literatury polskiej na epoki. Obrady

nad tymi propozycjami doprowadziły jednak do zmiany koncepcji i do uchwały o poprzedzeniu prac nad tezami przygotowaniem sylwetek najwybitniejszych pisarzy polskich. W dalszym toku dyskusji roboczych okazało się, że i ten pomysł nie jest całkowicie słuszny, ponieważ niepotrzebnie przedłużałby etap przygotowawczy, w którym praca nad tezami oraz sylwetkami pisarzy powinna być prowadzona równolegle. Koncepcja uległa więc ponownej zmianie i na posiedzeniu Rady Naukowej IBL w listopadzie 1954 podjęta została uchwała o przystąpieniu do prac bezpośrednio związanych z podręcznikiem uniwersyteckim.

Rada Naukowa IBL zaakceptowała ogólną koncepcję podręcznika opracowaną przez dyrekcję Instytutu, koncepcję opartą na zasadniczym założeniu, że podręcznik powinien przedstawiać prawidłowości procesu historycznego i być przy tym nie tylko książką zastępującą wykład kursowy na uniwersytetach, ale mogącą także służyć jako pomoc wszystkim polonistom — od studenta po kandydata nauk. Ustalona została periodyzacja obowiązująca w ramach podręcznika oraz podział na tomy, obejmujące sześć zasadniczych jednostek periodyzacyjnych.

Zatwierdzono także redaktora naczelnego — prof. dra Stefana Żółkiewskiego — oraz skład komitetu redakcyjnego podręcznika. Wytypowano nazwiska autorów też do poszczególnych tomów podręcznika, przy czym część roboczego projektu też temu poświęconego literaturze staropolskiej oraz wstępnego rozdziału tego tomu zostały już przygotowane. Powierzono także do opracowania członkom Instytutu oraz na zasadzie prac zleconych osobom spoza Instytutu szereg prac pomocniczych z zakresu historii literatury, obejmujących niedostatecznie dotąd opracowane zagadnienia związane ze zjawiskami literackimi (np. twórczość pisarzy pomniejszych, czasopiśmiennictwo itp.) i dotyczących całego podręcznika. Ponadto w porozumieniu z Ministerstwem Szkolnictwa Wyższego uzgodniono i zmodyfikowano plan pracy uniwersyteckich katedr polonistycznych tak, aby jego zrealizowanie przyniosło rozwiązanie najpilniejszych zagadnień, niezbędnych przy pracach przygotowawczych do podręcznika.

Ustalenie ogólnopolskiego planu prac z zakresu historii literatury polskiej stało się — w świetle zadań związanych z opracowaniem podręcznika uniwersyteckiego — sprawą bardzo istotną i pozwoliło na pewne rozładowanie niezwykle trudnej sytuacji kadrowej panującej na terenie polonistyki. Dokonana jednak w ostatnim kwartale ubiegłego roku mobilizacja do prac nad podręcznikiem wszystkich sił polonistycznych — pracowników IBL, pracowników uniwersyteckich oraz polonistów związanych z wydawnictwami lub nawet nie pozostających w kontakcie z żadną z wymienionych instytucji, ale zajmujących się zagadnieniami historycznoliterackimi — nie doprowadziła do znalezienia wykonawców wszystkich koniecznych prac.

W drugim półroczu r. 1954 prace nad podręcznikiem ograniczały się więc do przygotowania materiału według określonego planu i do wstępnych posunięć organizacyjnych. Odbłyły się robocze zebrania dyskusyjne, na których m. in. przeprowadzono dyskusję o realizmie krytycznym, o częściach podręcznika poświęconych zagadnieniom języka, ich objętości i rozmieszczeniu, o konstrukcji rozdziałów wstępnych do poszczególnych tomów, a przede wszystkim o ogólnej koncepcji podręcznika, przy czym wyniki tej dyskusji stały się podstawą

zasadniczego referatu prof. dra Kazimierza Wyki¹ i zostały przekazane Radzie Naukowej IBL, która je zaakceptowała w listopadzie 1954.

Prace nad życiem i twórczością Adama Mickiewicza, prowadzone w związku z obchodem Roku Mickiewiczowskiego, uległy w r. 1954 zahamowaniu ze względu na zmianę terminu obchodu, który według pierwotnego projektu miał rozpocząć się z końcem roku 1954. Z tej także przyczyny termin ukończenia zaplanowanych prac dotyczących twórczości Mickiewicza został przesunięty o jeden rok: z grudnia 1954 na grudzień 1955.

W końcu r. 1953 oraz na początku 1954 Instytut Badań Literackich zainicjował przygotowanie szeregu studiów o Mickiewiczu i zaktywizował do tej pracy także autorów spoza IBL, Instytut Polsko-Radziecki i inne placówki naukowe. Brak skryształizowanej koncepcji organizacyjnej obchodu Roku Mickiewiczowskiego sprawił, że poczynania te miały charakter raczej przypadkowy, niemniej jednak przyniosły pożytek przez podkreślenie ważności sprawy.

Pomimo to, iż IBL stworzył faktycznie merytoryczne podstawy przygotowań do obchodu Roku Mickiewicza i dorobek Instytutu stał się punktem wyjścia prac podjętych w tej dziedzinie centralnie przez Polską Akademię Nauk w r. 1954, trzeba stwierdzić, że wyniki prac prowadzonych w roku sprawozdawczym przez IBL w zakresie badań nad Mickiewiczem są nikłe. Zapoczątkowano zaledwie trzy rozprawy spośród zgłoszonych do cyklu studiów: o filomackim okresie Mickiewicza, o publicystyce poety oraz o *Dziadach*. Nad pięću zaplanowanymi studiami praca nie została rozpoczęta.

W dziedzinie przygotowań naukowych w zakresie historii literatury okresu — dotyczących zarówno samych rozpraw o Mickiewiczu, jak i odpowiedzialnego włączenia się do prac Sekcji Historii Literatury i Języka Komisji Naukowej Obchodu Roku Mickiewicza oraz współpracy z innymi sekcjami Komisji — IBL nie wykazał dostatecznej aktywności. Sytuacja ta jest w głównej mierze wynikiem stałych trudności personalnych. Prace nad twórczością Mickiewicza powierzone zostały przede wszystkim osobom z kierownictwa IBL, zgodnie z ich dotychczasowym kierunkiem badań, osobom obciążonym ponadto zadaniami organizacyjnymi i pedagogicznymi, oraz pracownikom naukowym, przed którymi stanęła konieczność przeprowadzenia przewodów kandydackich. Przeszkodę w realizowaniu zaplanowanych studiów o Mickiewiczu stanowiła również potrzeba ukończenia pewnych istotnych prac historyczno-literackich zapoczątkowanych w latach ubiegłych przez tych samych pracowników, którzy mogliby podjąć zadania stojące przed Instytutem w związku z Rokiem Mickiewiczowskim.

Natomiast prace w zakresie badań dotyczących języka, prowadzone w ramach przygotowań do obchodu Roku Mickiewicza, zostały w IBL w r. 1954 zintensyfikowane. Stworzono zespół stylistyczny przygotowujący materiały do prac nad stylistyką Mickiewicza; przedstawiciele Instytutu brali czynny udział w pracach komitetu redakcyjnego Słownika Języka Mickiewicza.

Badania nad literaturą lat 1944—1954, związane z Dziesięcioleciem Polski Ludowej, skupiały się w r. 1954 wokół realizacji serii prac krytycznych, po-

¹ Referat ten został zamieszczony w *Pamiętniku Literackim*, XLVI, 1955, z. 1.

myślanych początkowo jako parotomowy zbiór rozpraw podsumowujących dorobek literatury polskiej w ciągu ostatnich dziesięciu lat. Ten pierwotny pomysł w oparciu o doświadczenia całorocznej pracy uległ pewnej modyfikacji, ponieważ okazało się, że prace, które zostały w ubiegłym roku przygotowane do druku, ze względu na ich zbyt różnorodną tematykę i niejednolite ujęcie nie tworzą całości książkowej. W tej sytuacji zrezygnowano z wydania zbioru studiów, postanowiono natomiast w ramach nowoutworzonej serii Studiów nad Polską Literaturą Współczesną publikować — w miarę ich opracowywania — studia odrębne.

Stan prac IBL nad literaturą Polski Ludowej nie przedstawia się więc w pełni zadowalająco. Na 30 zaplanowanych studiów ukończono w r. 1954 — 18 (zob. sprawozdanie Działu Literatury Współczesnej), przy czym nie podjęto szeregu tematów zasadniczych dla problematyki Dziesięciolecia. Istotną przyczyną tej sytuacji była niesłuszna koncepcja planu studiów o literaturze Dziesięciolecia, który pomyślany został zbyt szeroko i nie uwzględniał w pełni realnych możliwości przeważnie młodych autorów, w większości rekrutujących się spoza IBL. Nie zorganizowano również planowanej sesji o literaturze Dziesięciolecia, której projekt także nie liczył się z istotnymi możliwościami personalnymi Instytutu.

*

Wymienione powyżej trzy zasadnicze zadania wytyczały kierunek całokształtu prac naukowobadawczych Instytutu. Badania prowadzone zarówno w pracowniach historycznoliterackich, jak bibliograficznych i dokumentacyjnych — zmierzały do dalszego zbierania materiałów do syntezy historii literatury polskiej. Również kontynuacja prac rozpoczętych w latach ubiegłych była w zasadzie podporządkowana temu celowi.

W zakresie badań nad literaturą staropolską wykonano szereg studiów przygotowawczych do opracowania syntezy literatury tego okresu. Większość z nich, autorstwa K. Budzyka, weszła w skład tomu studiów o literaturze staropolskiej, obejmującego m. in. studia o poglądach społecznych Biernata z Lublina, o Mikołaju Reju, Janie Kochanowskim, Waławie Potockim. Zaawansowana została praca J. Lewańskiego o głównych liniach rozwojowych dramatu polskiego Odrodzenia. W przygotowaniu znajduje się rozprawa J. Ziomka o *Zuzannie* Jana Kochanowskiego oraz studium J. Pietrusiewiczowej o Biernacie z Lublina. Drukiem ukazała się ponadto ukończona w r. 1954 przez K. Budzyka, R. Pollaka i S. Stupkiewicza *Bibliografia literatury polskiej okresu Odrodzenia* oraz Reja *Pisma wierszem* (wybór) — w opracowaniu J. Krzyżanowskiego.

Prace edytorskie z zakresu literatury staropolskiej obejmowały przede wszystkim przygotowanie nowych edycji fototypicznych dla serii *Biblioteka Pisarzy Polskich* i prowadzone były przez odrębną komórkę organizacyjną. Dlatego też informacje dotyczące tego odcinka prac omówione są szczegółowo w sprawozdaniu Działu Języka Literackiego i Edytorstwa Staropolskiego.

Prace nad literaturą okresu Oświecenia koncentrowały się głównie wokół postaci Ignacego Krasickiego. Kontynuowano, pod redakcją T. Mikulskiego,

opracowywanie *Pism wybranych* poety, które przerosły liczbę projektowanych dwóch tomów i ukazały się drukiem w czterech tomach. Przygotowywany był tom tego wydawnictwa zawierający sylwetkę monograficzną poety, autorstwa T. Mikulskiego. Opracowano, także pod kierunkiem T. Mikulskiego, trzy tomy korespondencji Krasickiego, przy czym tom 1 został przekazany do wydawnictwa, a do dwóch następnych całkowicie opracowano teksty i zamknięto materiałowo komentarz. Na marginesie przygotowano do wydania pism Krasickiego powstało kilka prac materiałowych, jak Z. Golińskiego: *Dmochowski jako wydawca dzieł Krasickiego*, M. Klimowicza: *O nieznanym wierszach Krasickiego, Historia* i inne.

Poza głównym nurtem prac działu opublikowany został tom *Poezja polskiego Oświecenia*, w opracowaniu J. Kotta, oraz ukończony przez R. Wołoszyńskiego szkic o dramacie epoki Oświecenia; w przygotowaniu znajduje się wybór poezji Franciszka Karpińskiego (R. Sobol). Ukończona została także praca Z. Sinkowej *Spectator wobec Monitora* i poważnie zaawansowana monografia *Monitora* w opracowaniu T. Karpowicza, P. Matuzewskiej, J. Nowackiego i W. Iglickiej.

Z ważniejszych dyskusji prowadzonych w Dziale Oświecenia należy zantować dyskusję nad podręcznikiem szkolnym literatury okresu Oświecenia Z. Libery, nad wspomnianą wyżej pracą Z. Sinkowej oraz szereg dyskusji roboczych w związku z przygotowaniem do druku korespondencji Krasickiego.

Prace teatrolologiczne IBL związane były w r. 1954 z epoką Oświecenia i koncentrowały się głównie w redagowanej przez J. Kotta serii *Teatr Polskiego Oświecenia*. Jest to seria o charakterze popularnonaukowym, jednak poszczególne tomy są zaopatrzone we wstępy historycznoliterackie, a teksty muszą być ustalane na podstawie pierwodruków, ponieważ ogromna większość przewidzianych w serii utworów nie posiadała dotychczas wydań krytycznych. Sześć prac tego cyklu zostało przygotowanych w roku sprawozdawczym, z czego w druku znajdują się komedie Adama Czartoryskiego (*Z. Zahrajówna*) oraz *Drama mieszczańska na scenie stanisławowskiej* (J. Pawłowiczowa). W opracowaniu redakcyjnym znajdują się następujące prace tej serii: *Teatr Książnina* (A. Jendrysik), komedie Bohomolca (J. Kott), *Teatr dworski* (K. Wierzbicka).

W maju 1954 powstał zespół opracowujący w oparciu o dzieło Ludwika Bernackiego *Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta* materiały do dziejów sceny publicznej w Warszawie okresu Oświecenia. Prace zespołu, prowadzone pod kierunkiem J. Kotta, zmierzają do uzupełnienia dzieła Bernackiego. W roku 1954 zaawansowano gromadzenie materiałów dotyczących organizacji teatru, repertuaru i aktorów oraz materiałów związanych ze sprawami krytyki i teorii teatralnej. Zebrano także szereg relacji pamiętnikarskich i dane do sporządzenia wykazu repertuaru, aktorów i budynków teatralnych. Prace te prowadzone są przez pracowników IBL: K. Wierzbicką, J. Pawłowiczową, S. Strausa wraz z przedstawicielami Państwowego Instytutu Sztuki: S. Zawadzkiem, E. Szwankowskim i B. Królówną.

Prace nad literaturą okresu romantyzmu prowadzono w r. 1954 dwutorowo: część z nich była kontynuacją prac rozpoczętych i nie ukończonych w latach ubiegłych, część zaś stanowiła zapoczątkowanie planowanych w związku z Rokiem Mickiewicza studiów o twórczości Adama Mickiewicza. Kierownictwo

IBL dążyło do takiego pokierowania pracami działu, aby wszystkie rozpoczęte studia nie związane z twórczością Mickiewicza zostały w r. 1954 ukończone (przy tym stanowić one będą materiał do syntezy historii literatury polskiej), co pozwoliłoby w r. 1955 przystąpić intensywnie do opracowywania zaplanowanych rozpraw o Mickiewiczu. Ukończone więc zostało studium M. Żmigrodzkiej o Edwardzie Dembowskim jako estetyku i krytyku literackim, szkic monograficzny M. Janion o Lucjanie Siemieńskim, studium Z. Treuguttowej — z zagadnień liryki Cypriana Norwida, rozprawa o *Marii* Malczewskiego oraz studium o *Balladynie* Słowackiego — W. Kubackiego. Na ukończeniu znajduje się tom studiów z literatury krajowej w opracowaniu M. Janion, zawierający studia o: Wincentym Polu, Edmundzie Wasilewskim, Konstantym Ciągiewiczem i Kornelu Ujejskim, praca S. Treugutta o wczesnych dramatach Słowackiego oraz K. Wyki o twórczości Fredry. Zaawansowane zostało także studium monograficzne o Józefie Korzeniowskim w opracowaniu M. Żmigrodzkiej oraz praca A. Jopka o twórczości Kornela Ujejskiego.

W zakresie badań nad Mickiewiczem rozpoczęto następujące prace: Z. Treuguttowej o *Księgach pielgrzymstwa*, J. Kotta o *Dziadach*, A. Witkowskiej o filomackim okresie życia i twórczości Mickiewicza.

Prace przygotowawcze do części podręcznika uniwersyteckiego poświęconej literaturze polskiego romantyzmu nie zostały podjęte na skutek zmobilizowania wszystkich sił wokół zadań związanych z Rokiem Mickiewicza.

Ważniejsze dyskusje przeprowadzone w toku prac działu dotyczyły realizmu romantycznego (w oparciu o publikacje K. Wyki, K. Budzyka i M. Żmigrodzkiej)², podręcznika szkolnego historii literatury okresu romantyzmu (opracowanego przez K. Wykę) oraz zagadnienia liberalizmu³.

Dział Historii Literatury Lat 1863—1918 został powołany do życia w czerwcu 1954 w wyniku połączenia grupy pracowników historycznoliterackich Działu Historii Literatury Okresu Pozytywizmu i Realizmu Krytycznego oraz Działu Historii Literatury Okresu Imperializmu. W praktyce praca działu jako jednostki organizacyjnej rozpoczęła się we wrześniu 1954 i wówczas w zasadzie cała działalność została skoncentrowana wokół przygotowania niezbędnych prac potrzebnych do napisania części podręcznika obejmującej okres 1863—1890. Sytuacja organizacyjna wymagała jednak przyjęcia wobec większości pracowników zasady, że głównym trzonem działalności jest kontynuowanie prac zaplanowanych poprzednio, a przygotowania do podręcznika musiały być potraktowane jako nurt uboczny. W praktyce w ostatnim kwartale r. 1954 skoncentrowali swoje prace całkowicie wokół przygotowań do podręcznika S. Sandler i H. Markiewicz, którzy przystąpili do opracowania też do tomu podręcznika o literaturze pozytywizmu. Poza tym powierzone do wykonania

² Zob. K. Wyka, *O realizmie romantycznym*. Pamiętnik Literacki, XLIII, 1952, z. 3—4. — K. Budzyk, *Dookoła sprawy realizmu w literaturze*. Tamże, XLIV, 1953, z. 1. — M. Żmigrodzka, *Jeszcze o tzw. „realizmie romantycznym“*. Tamże, XLV, 1954, z. 3.

³ Zagadnienie to poruszyli m. in.: J. Chałasiński, *Z zagadnień historii kultury polskiej pierwszej połowy XIX wieku*. (Z powodu nowej publikacji Instytutu Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk). Nauka Polska, II, 1954, nr 1. — M. Janion, *Jeszcze jedno nieporozumienie wokół liberalizmu*. Z powodu nowej publikacji prof. Chałasińskiego. Pamiętnik Literacki, XLV, 1954, z. 3. — J. Chałasiński, *Jeszcze jedno nieporozumienie wokół liberalizmu*. Nauka Polska, II, 1954, nr 3.

22 szkice o pisarzach (10 — pracownikom etatowym, a 12 — na zasadzie zlecenia). Wszystkie te prace zostały już rozpoczęte.

W wyniku realizacji planu z lat poprzednich, ukończonych zostało w r. 1954 kilka prac, jak: szkic H. Markiewicza *Pozytywizm a realizm krytyczny*, stanowiący istotny wkład do przyszłego rozdziału o literaturze pozytywizmu w podręczniku uniwersyteckim, szkic S. Sandlera *Dalekie i bliskie Sienkiewiczowskiej „Trylogii“*, Z. Najdera O „Listach z podróży“ do Ameryki Henryka Sienkiewicza, zarys monograficzny o Józefie Narzymskim, opracowany przez Z. Żabickiego, studium A. Lempickiej O „Weselu“ Stanisława Wyspiańskiego, szkice J. Kulczyckiej-Saloni O „Faraonie“ Prusa. Z druku ukazał się podręcznik szkolny historii literatury okresu pozytywizmu i realizmu krytycznego w opracowaniu J. Baculewskiego przy współudziale A. Brodzkiej. Poważnie zaawansowane zostały prace: J. Z. Jakubowskiego nad monografią Adolfa Dygasińskiego, A. Brodzkiej o nowelistyce Marii Konopnickiej, szkic tejże autorki *Konopnicka a rewolucja 1905 r.* oraz monograficzne opracowanie czasopisma *Nowa Reforma* (A. Kottówna). Poza tym w stadium zbierania materiałów znajdują się: monografia Bolesława Prusa przygotowywana przez H. Markiewicza, zbiór rozpraw o Aleksandrze Świętochowskim — S. Sandlera, praca D. Brzozowskiej o wczesnej twórczości Adolfa Dygasińskiego, M. Puchalskiej o wczesnej twórczości Władysława Orkana, Z. Najdera o powieściach Teodora Tomaszka Jeża, J. Baculewskiego o literaturze tendencyjnej w Polsce po powstaniu styczniowym.

W zakresie prac dokumentacyjnych i edytorskich E. Jankowski przygotował do druku tom 3 listów Orzeszkowej, Z. Szweykowski — 2 tomy (4 i 5) *Kronik* Prusa, J. Z. Jakubowski — poprzedzony wstępem wybór artykułów krytycznoliterackich Ludwika Krzywickiego. M. Wantowska dokonała rejestracji listów Konopnickiej i rozpoczęła przygotowywanie do druku tomu 1 korespondencji poetki.

Prace działu miały zatem charakter dosyć rozproszony, co było skutkiem planowania z lat ubiegłych. Z końcem r. 1954 przystąpiono intensywniej do prac nad podręcznikiem uniwersyteckim, ale wyniki tej działalności będą mogły być podsumowane dopiero w roku 1955.

Z ważniejszych dyskusji przeprowadzonych w związku z pracami działu należy wymienić dyskusje: o realizmie krytycznym, w oparciu o pracę H. Markiewicza na ten temat, nad pracą A. Lempickiej O „Weselu“, na temat organizacji pracy działu i jego wkładu w przygotowywanie podręcznika uniwersyteckiego.

Ogólny stan prac nad literaturą Dziesięciolecia został omówiony na wstępie niniejszego sprawozdania. W szczegółach przedstawiały się one w r. 1954 następująco: przygotowano ostatecznie do druku sześć szkiców. W tym: H. Markiewicza — o krytyce literackiej lat 1944—1954, S. Żółkiewskiego — o osiągnięciach literaturoznawstwa polskiego lat 1944—1954, R. Matuszewskiego — o poezji Władysława Broniewskiego, H. Zaworskiej — o twórczości Igora Newerlego, W. Woroszyńskiego — o twórczości Tadeusza Borowskiego, J. Błońskiego — o poezji Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego. Poza cyklem studiów o literaturze Dziesięciolecia została opublikowana praca J. Trznadła O poezji *Mieczysława Jastruna*. Wśród pozostałych ukończonych 18 prac znajdują się m. in.: o twórczości Adolfa Rudnickiego (H. Zaworska), Lucjana Rudnickiego

(J. Strzelecki), o prozie Jarostawa Iwaszkiewicza (R. Matuszewski), o poezji Adama Ważyka (J. Trznadel), o twórczości Jerzego Putramenta (W. Leopoldowa) oraz kilka prac o problematyce ogólnej. Na ukończeniu znajdują się m. in. prace: K. Wyki — o twórczości Juliana Tuwima, J. Pomianowskiego — o rozwoju dramaturgii w latach 1944—1954, H. Berezy — o twórczości Tadeusza Brezy i inne.

Niezależnie od zespołowej pracy nad cyklem studiów o literaturze współczesnej wszyscy członkowie działu wykonywali prace recenzenckie, ponadto R. Matuszewski przekazał do druku część podręcznika szkolnego o literaturze współczesnej (dla kl. XI) oraz E. Korzeniewska ukończyła rozprawę „*Noce i dnie*“ *Marii Dąbrowskiej*.

W dziale przeprowadzono dyskusje wewnętrzne o powieści Wilhelma Macha *Jaworowy dom*, Tadeusza Konwickiego *Władza*, o książce J. Trznadla *O poezji Mieczysława Jastruna* i inne.

Dział Dokumentacji i Edytorstwa XIX i XX w. powstał w połowie r. 1954 w wyniku reorganizacji wewnętrznej i wcielenia pracowników historycznoliterackich Działu Historii Literatury Okresu Imperializmu do nowoutworzonego Działu Historii Literatury lat 1863—1918. Pracownikami Działu Dokumentacji zostali ci członkowie Działu Historii Literatury Okresu Imperializmu, których zainteresowania koncentrowały się wokół prac materiałowych i bibliograficznych. Prace działu stanowiły w zasadzie kontynuację i rozszerzenie działalności rozpoczętej w latach ubiegłych i obejmowały prace bibliograficzne dotyczące głównie czasopiśmiennictwa końca XIX i początku XX w., a także wybranych pisarzy tego okresu oraz prace materiałowe bio- i bibliograficzne, poświęcone pisarzom epoki imperializmu.

W początkowej fazie zbierania materiałów znajdują się monografie bibliograficzne: Zapolskiej (J. Czachowska) i Żeromskiego (J. Kądziała). Bardziej zaawansowane są prace nad monografiami bibliograficznymi Tuwima (J. Stradecki) oraz Boya-Zeleńskiego (B. Winklowa).

W przygotowaniu znajdują się także bibliografie zawartości szeregu czasopism, jak *Tydzień*, *Wiedza*, *Ogniwo* i in. — oraz poprzedzona wstępem antologia czasopisma *Głos* (1900—1905).

Ukończone zostały zespołowe prace bibliograficzne nad *Przeglądem Społecznym* i *Społeczeństwem* oraz *Głosem*, złożono w wydawnictwie tom 3 *Dzienników Żeromskiego* w opracowaniu J. Kądziała. W przygotowaniu znajduje się trzypięciotomowe wydanie korespondencji Orkana w opracowaniu S. Pignonia. Przygotowano także próbne szkice interpretacyjne o *Chimerze*, *Prawdzie*, *Życiu*, *Tygodniu* i *Ogniwie*. Kontynuowano również (w postaci kartotek): bibliografie zawartości szeregu czasopism okresu, bieżącą bibliografię dzieł zwartych okresu imperializmu oraz materiały bio- i bibliograficzne z czasopism współczesnych, dotyczące około 800 pisarzy tegoż okresu. Należy ponadto wspomnieć o współpracy z innymi działami IBL, polegającej na przeprowadzeniu dokumentacji bibliograficznych i materiałowych, oraz o szeregu drobnych prac historycznoliterackich, jak np. praca *O ideologii Gabrieli Zapolskiej* (E. Korzeniewska).

Dyskusyjne zebrania robocze działu poświęcone były przede wszystkim zagadnieniom bibliograficznym, krytycznej ocenie najnowszych prac bibliograficznych polskich i obcych oraz dyskusjom nad metodą opracowywania

planowanych publikacji typu: bibliografii zawartości czasopism, osobowej, podmiotowej, przedmiotowej i tytułów czasopism.

W Dziale Teorii Literatury oraz w Dziale Zagadnień Języka Literackiego i Edytorstwa Staropolskiego praca koncentrowała się głównie nad przygotowaniem zeszytu próbnego Słownika XVI Wieku. Prace zbierackie biegły tu zgodnie z ustaloną normą kartkową; opracowano i złożono w wydawnictwie zeszyt próbny Słownika XVI Wieku (około 20 arkuszy wyd.). Przeprowadzono dwie ogólne konferencje leksykograficzne, w kwietniu i w grudniu 1954. Zespół Słownika XVI Wieku przygotował materiały i uczestniczył w dyskusji zorganizowanej nad nimi przez Komitet Językoznawczy w lutym ubiegłego roku.

Przeprowadzono ponadto szereg prac dotyczących wersyfikacji staropolskiej, zwłaszcza z zakresu rymu (J. Woronczak). Zaawansowane zostały prace zbierackie dotyczące popularnej pieśni świeckiej XVI i XVII w. (Cz. Hernas).

Dział zorganizował ponadto prace nad kartotekowaniem materiałów z zakresu wypowiedzi o języku i poetyce od początku polskiego piśmiennictwa do roku 1830. Ukończono kartotekowanie materiałów językowych z zakresu staropolszczyzny oraz językowych i „poetyckich“ z okresu Oświecenia; w toku jest kartotekowanie poetyk staropolskich oraz materiałów językowych i „poetyckich“ z okresu 1800—1830.

Dział zorganizował edycje materiałów językowo-stylistycznych z okresu 1450—1830.

W związku z przygotowaniem do Sesji Mickiewiczowskiej dział zorganizował 2 zespoły: stylistyczny i wersyfikacyjny, które przygotowują materiały do prac nad stylistyką i wersyfikacją Mickiewicza.

Dział współpracował przy wstępnych przygotowaniach do podręcznika uniwersyteckiego, przeprowadzając roboczą dyskusję nad materiałami z historii języka i poetyki, które będą wykorzystane w podręczniku.

Dział redagował Zagadnienia Języka Artystycznego w Pamiętniku Literackim.

Z pracą działu związana była realizacja planu w zakresie edytorstwa staropolskiego. Przygotowano i złożono w wydawnictwie przepisy (wraz z przykładami) dotyczące zasad edytorstwa staropolskiego. Wykonano ostatnie korekty blach i druku obu dzieł Grzegorza Pawła z Brzezin, korekty i ostatnie prace redakcyjne związane z edycją cz. I *Poetyki* Macieja Kazimierza Sarbiewskiego, wykonano prace redakcyjne i pierwsze korekty drukarskie *Dafnidy* Samuela Twardowskiego, zorganizowano uzupełniające prace nad komentarzem i przekładem filologicznym *Castusa Josepha* Szymona Szymonowicza oraz nad komentarzem *Worka Judaszowego* Sebastiana Fabiana Klonowicza.

Zorganizowano także prace recenzyjno-redakcyjne nad dziełem *Modus epistolandi* Ursinusa.

Dział prowadzi bieżąco prace pomocniczo-organizacyjne nad tomem listów polskich z pierwszej poł. XVI wieku.

W bloku teatru staropolskiego zostały ujawnione nowe teksty, zwłaszcza w zakresie dramatu liturgicznego⁴. W dziedzinie edytorstwa obejmującego

⁴ Zasygnalizował je artykuł J. Lewańskiego, *Nowe dokumentacje polskiego dramatu liturgicznego*. Pamiętnik Literacki, XLV, 1954, z. 1.

Średniowiecze kontynuowano prace nad ustaleniem tekstów średniowiecznej polskiej pieśni religijnej.

W Dziale Bibliografii w Pracowni Bibliografii Staropolskiej prace koncentrowały się wokół 3 zasadniczych zadań: opracowywania monografii bibliograficznej Andrzeja Frycza Modrzewskiego, bibliografii dramatu staropolskiego i Słownika Drukarzy Polskich XV—XVIII Wieku.

Praca nad monografią bibliograficzną Modrzewskiego nie wykroczyła poza wstępną fazę zbierania materiałów. Przyczyną stosunkowo powolnego tempa prac stała się tu nieprzewidziana potrzeba przeszukiwania czasopism we własnym zakresie, wobec niemożności korzystania z niepełnego materiału kartoteki bibliografii retrospektywnej. Wnioski z tego doświadczenia wskazują na konieczność odłożenia prac nad monografiami bibliograficznymi pisarzy okresu staropolskiego do czasu, gdy kartoteki bibliografii retrospektywnej będą obejmowały możliwie pełny materiał czasopiśmienniczy. Zanim to nastąpi, pracownia jest zmuszona zająć się przede wszystkim bibliografowaniem twórczości pisarzy oraz monograficznym opracowaniem działalności drukarzy okresu staropolskiego. W związku z tym ukończenie prac nad monografią bibliograficzną Modrzewskiego musiało zostać przesunięte na połowę roku 1955.

Opracowywanie bibliografii dramatu staropolskiego oraz Słownika Drukarzy Polskich XV—XVIII Wieku stanowiło kontynuację prac prowadzonych w latach poprzednich. Prace nad bibliografią dramatu staropolskiego prowadzone były w dwóch zasadniczych kierunkach: bibliografowanie opracowań (dzieł zwartych i czasopism) oraz sporządzanie pełnych opisów bibliograficznych druków z zakresu dramatu.

W dziedzinie prac nad Słownikiem Drukarzy XV—XVIII Wieku nadal zbierano materiały archiwalne i drukowane, sporządzono szereg pomocniczych kartotek oraz rozpoczęto prace redakcyjne (opracowano 152 hasła).

Niezależnie od tych podstawowych prac nadal uzupełniano zespołowo kartotekę działową *Bibliografii Estreichera*.

W stadium zbierania materiału znajdują się ponadto następujące prace indywidualne: bibliografia polska XVI w. w opracowaniu A. Gryczowej, tejsze autorki *Biblioteka Zygmunta Augusta*, praca o piśmiennictwie polskim w okresie 1580—1640 (W. Korotaj) oraz o drukarstwie reformacyjnym (W. Krajewski).

W zakres działalności Pracowni Bibliografii Staropolskiej wchodziło również redagowanie (przez A. Gryczową i K. Budzyka) serii wydawniczej IBL i Biblioteki Narodowej *Książka w Dawnej Kulturze Polskiej*. Z początkiem r. 1954 oddano do wydawnictwa kolejny tom serii: E. Chwalewik, *Exlibrisy polskie XVI i XVII wieku*. Rozpoczęto także prace redakcyjne nad tomem następnym: M. Łodyński, *Polityka biblioteczna na terenie Księstwa Warszawskiego i Królestwa Kongresowego*.

W Pracowniach Bibliografii Nowszej kontynuowano przygotowanie pełnej polskiej bibliografii literackiej — gromadzono materiały do: bibliografii retrospektywnej zawartości czasopism do r. 1939 oraz bieżącej bibliografii literackiej od 1944 roku.

Przy porządkowaniu materiałów już istniejących zastosowano zasadę takiego układu, który by z jednej strony pozwolił na systematyczne uzupełnianie braków materiałowych, z drugiej — umożliwił aktualne korzystanie ze zbiorów dotyczących zasobu danych bibliograficznych. Od połowy r. 1954

rozpoczęto udostępnianie zbiorów pracownikom naukowym w wypadkach szczególnie uzasadnionych.

Wykonano ponadto szereg prac bibliograficznych przeznaczonych do publikacji książkowych. Ukończona została bibliografia literacka za lata 1944/1945. W przygotowaniu znajduje się bibliografia literacka za lata: 1946, 1949, 1950, 1951 i 1952.

W zakresie prac dotyczących okresów wcześniejszych ukończono bibliografię *Zabaw Przyjemnych i Pożytecznych* (E. Aleksandrowska), prowadzono zespołowo wypisy do retrospektywnej bibliografii teatralnej okresu Oświecenia za lata 1764—1800, opracowano tom pt. *Źródła bibliograficzne do historii teatru w Polsce* (S. Straus). W przygotowaniu znajduje się bibliografia przedmiotowa J. Lelewela (H. Hleb-Koszańska).

W styczniu roku sprawozdawczego zapoczątkował swoje prace Dział Literatury Ludowej, którego głównym zadaniem było przygotowanie przyszłej systematyzacji pieśni ludowej. Prace wstępne objęły zbieranie materiałów do bibliografii pieśni ludowej. Dział gromadził ponadto materiały do historii literatury ludowej okresu renesansu (w ramach przygotowań do podręcznika uniwersyteckiego) oraz do historii badań nad literaturą ludową w okresie przedkolbergowskim. Dział prowadził prace wstępne w związku z Rokiem Mickiewicza, przygotowując tom studiów pt. *Mickiewicz a literatura ludowa*, i uczestniczył w akcjach prowadzonych przez inne instytucje: w Sesji Kolbergowskiej, zorganizowanej staraniem Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, oraz w badaniach terenowych na Podhalu, prowadzonych przez Państwowy Instytut Sztuki. Wynikiem poszukiwań na Podhalu było zebranie ponad 2500 tekstów pieśni, baśni i widowisk ludowych.

Dyskusje działu dotyczyły prac polskich i radzieckich z zakresu literatury ludowej i folkloru, m. in. rozprawy J. Krzyżanowskiego *Najstarszy „taniec mieszczański“* i Kacnielsona *Przyczynek do zagadnienia stosunku Mickiewicza do twórczości ludowej (1820—1829)*.

W ramach zasadniczej pracy naukowobadawczej i dokumentacyjnej pracownicy Instytutu Badań Literackich przeprowadzili szereg recenzji wewnętrznych i publikowanych, dotyczących zarówno prac wykonywanych przez IBL, jak i innych publikacji z zakresu zagadnień historycznoliterackich, teoretycznoliterackich, bibliograficznych itp.

*

Organem Instytutu Badań Literackich jest *Pamiętnik Literacki* — naukowe czasopismo polonistyczne, którego ukazały się w roku sprawozdawczym 4 zeszyty (1953, z. 3—4; 1954, z. 1, 2, 3; druk z. 4/1954 ukończony został w styczniu 1955). Na łamach *Pamiętnika* zamieszczane były rozprawy naukowe zarówno samodzielnych i pomocniczych pracowników naukowych IBL, jak polonistów nie związanych z Instytutem. *Pamiętnik Literacki* jest czasopismem typu ściśle naukowego, które pozwala zainteresowanym śledzić bieżący rozwój badań z zakresu historii i teorii literatury, języka i stylistyki oraz badań dotyczących aktualnych poszukiwań materiałowych i ujawniających nieznane dokumenty literackie. Zamieszczane tu są często prace w formie dyskusyjnej, dzięki czemu szerokie kręgi polonistycznych pracowników

naukowych mogą współdziałać przy formułowaniu nowych ustaleń naukowych. Na łamy Pamiętnika przenoszone są także dyskusje prowadzone w poszczególnych działach Instytutu. Pamiętnik Literacki zamieszcza również bardziej dojrzałe rozprawy pomocniczych pracowników nauki oraz liczne recenzje, głównie prac powstałych w IBL, co umożliwi debiut młodej naukowej kadrze polonistycznej.

W roku ubiegłym czasopismo wykazywało jeszcze pewien brak ofensywności oraz zbyt wąski zakres omawianych zagadnień w dziale krytyki. Redakcja musiała również zwalczać niedomagania organizacyjne wywołujące w latach ubiegłych opóźnienia w publikacji poszczególnych numerów pisma.

Pamiętnik Literacki, na łamach którego w czterech zeszytach z r. 1954 ukazało się 14 rozpraw naukowych, odegrał znaczną rolę w naukowym życiu polonistycznym. Zeszyt 1, poświęcony w całości literaturze staropolskiej, zawierał m. in. pracę K. Budzyka *O metodzie artystycznej polskiej literatury okresu Odrodzenia*. W zeszytach 2 i 3 znalazły się m. in. pozycje takie, jak: J. Kleinera „Zawisza Czarny“ *Słowackiego*, E. Korzeniewskiej *O „Dziennikach“ Stefana Żeromskiego*. Zeszyt ostatni z ubiegłego roku poświęcony był częściowej ocenie dorobku literatury polskiej pierwszego dziesięciolecia Polski Ludowej i przyniósł m. in. rozprawę S. Żółkiewskiego *Rozwój badań literatury polskiej w latach 1944—1954*. W dziale Materiałów ukazało się w ubiegłym roku szereg cennych pozycji, a wśród nich takie, jak J. Lewańskiego *Nowe dokumentacje polskiego dramatu liturgicznego* czy J. Platta *Nieznane listy Stanisława Trembeckiego w Zbiorze Jabłonny*. Dział Zagadnienia Języka Artystycznego przyniósł dalsze osiągnięcia w walce o nowoczesną stylistykę. W dziale Dyskusji kontynuowana była dyskusja nad realizmem romantycznym oraz nad zagadnieniem liberalizmu. W dziale Recenzji zamieszczono łącznie 23 oceny.

Biblioteka IBL nadal gromadziła księgozbiór oraz materiały dokumentacyjne zgodnie z kierunkiem prac badawczych Instytutu oraz organizowała korzystanie ze zbiorów głównie dla pracowników IBL. Udostępnianie księgozbioru (liczącego 63 000 woluminów) napotyka w dalszym ciągu duże trudności ze względu na niekorzystne warunki lokalowe. Zbiory biblioteczne znajdują się w trzech różnych lokalach, co uniemożliwia opracowanie łącznego, jednolitego katalogu, a co za tym idzie — prowadzenie racjonalnych zakupów uzupełniających. Największe braki księgozbioru dotyczą zagranicznych książek i czasopism literackich. W zakresie bieżących periodyków obcych nie prenumerowano nawet wielu niezbędnych pozycji. Jednak w roku ubiegłym została zapoczątkowana szeroka wymiana książkowa z naukowymi instytucjami zagranicznymi, co pozwoli na usunięcie najdotkliwszych braków.

Z początkiem r. 1954 zorganizowano także — jako oddział biblioteki — archiwum naukowe, które objęło: 1) mikrofilmy i fotokopie tekstów literackich, korespondencji itp., 2) fototekę Korbutianum, 3) maszynopisy niedrukowanych prac członków IBL oraz prac zleconych przez IBL, 4) rękopisy ze zbiorów J. i J. Michalskich, 5) ikonografię z tychże zbiorów, 6) Archiwum Orzeszkowej, 7) Archiwum Konopnickiej (w oparciu o zbiory dokumentacyjne M. Wantowskiej). Organizacja archiwum nie została jednak przeprowadzona dosyć sprawnie i udostępnianie zgromadzonych zbiorów było nadal utrudnione.

W zakresie szkolenia młodej kadry naukowej IBL sprawował opiekę nad 16 aspirantami. Część z nich w pierwszej połowie roku brała udział w seminarium aspiranckim prowadzonym na Uniwersytecie Warszawskim przez prof. dra Stefana Żółkiewskiego. We wrześniu 1954 zorganizowane zostało seminarium dla aspirantów na terenie Instytutu.

W roku 1954 otwarto 9 przewodów kandydackich dla pracowników IBL oraz 2 dla polonistów spoza IBL. W lutym 1954 12 pomocniczych pracowników nauki oraz 8 aspirantów wzięło udział w kursie metodologicznym zorganizowanym przez Wydział I PAN. Od 12 V do 5 VI 1954 przeprowadzono kurs dokształcający dla pracowników bibliograficznych. Wszyscy pomocniczy pracownicy nauki brali udział w szkoleniu ideologicznym.

IBL zainicjował także zorganizowanie naukowego zjazdu młodzieży polonistycznej poświęconego problematyce związanej z twórczością Adama Mickiewicza.

IBL sprawował nadzór nad pracami trzech komitetów redakcyjnych: *Bibliografii literatury polskiej wg „Literatury polskiej“ Korbuta*, Słownika Terminów Literackich oraz Słownika Języka Adama Mickiewicza.

W dziedzinie prac nad *Bibliografią literatury polskiej* w ciągu r. 1954 opracowywano drugą redakcję bibliografii, przy czym w tomie 1 przygotowano do druku 75% tekstu, a w pozostałych czterech tomach około 50%.

W zakresie prac nad Słownikiem Terminów Literackich przygotowano, przedyskutowano wewnętrznie i przeredagowano tomy: o sylabizmie i jego elementach oraz o sylabotonizmie i jego elementach, przedyskutowano koncepcję dalszych tomów, przystąpiono do przygotowania tomu metryk obcojęzycznych.

Niezależnie od zasadniczego planu naukowobadawczego IBL prowadził różnorodne prace popularnonaukowe. Opracowano podręcznik historii literatury polskiej dla klas licealnych szkół ogólnokształcących, przygotowano szereg publikacji, kontynuowano akcję odczytową, przeprowadzono konsultacje, opinie, oceny, recenzje wewnętrzne itp. dla instytucji wydawniczych i zajmujących się popularyzacją wiedzy.

Z ważniejszych prac z tego zakresu, ukończonych w r. 1954 lub znajdujących się w przygotowaniu, można wymienić: z dziedziny literatury staropolskiej — antologię pt. *Pisarze polscy w walce z papieżem i reakcją klerykalną* (J. Ziomek); z dziedziny literatury okresu Oświecenia — szereg popularnych i albumowych wydań utworów Ignacego Krasickiego, jak np.: *Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki* ze wstępem J. Kotta, *Myszeidos* ze wstępem M. Klimowicza, *Monachomachia* ze wstępem T. Mikulskiego; z dziedziny literatury okresu romantyzmu — wstęp (Z. Treuguttowa) do *Pana Tadeusza* w wydaniu Naszej Biblioteki; w przygotowaniu znajduje się popularna broszura o życiu i twórczości Mickiewicza (Z. Libera); z zakresu literatury końca XIX i XX w. — wstęp (J. Z. Jakubowski) do pięciotomowego wydania dzieł wybranych Dygasińskiego, wstępy (E. Korzeniewska) do *Komediantki* i *Fermentów* Reymonta, wstęp (M. Żmigrodzka) do *Bene nati* Orzeszkowej i wiele innych, wykonanych przeważnie na marginesie zasadniczych prac badawczych danych pracowników.

Akcja odczytowa IBL w r. 1954 prowadzona była jedynie w pierwszym półroczu, w drugim została zawieszona. W okresie od stycznia do czerwca

1954 zorganizowano dwa typy odczytów: popularne, przeznaczone dla różnorodnych odbiorców, oraz prelekcje naukowe, wygłaszane w Polskiej Akademii Nauk, mające na celu przeważnie zaznajomienie słuchaczy z bieżącymi wynikami badań naukowych, przeznaczone dla kręgu odbiorców bardziej zamkniętego i ograniczonego do polonistów. Odczytów typu pierwszego wygłoszono trzy: w Warszawie, typu drugiego — cztery: w Warszawie i w innych miastach.

Przeprowadzenie akcji odczytowej wykazało błędy w samym jej założeniu. Odczyty naukowe dotyczyły przeważnie zagadnień warsztatu filologa, były więc dostępne jedynie dla specjalistów i wąskiego grona zainteresowanych i tym samym nie miały charakteru popularyzatorskiego, natomiast odczyty pomyślane jako popularnonaukowe obejmowały problematykę zbyt trudną i nie wzbudziły — szczególnie w Warszawie — zainteresowania wśród słuchaczy. Z tych przyczyn IBL poprzestał na kilku prelekcjach, a z końcem r. 1954 przyłączył się do prac Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, organizowanych centralnie. W oparciu o doświadczenia tej instytucji zaplanowano na r. 1955 szereg odczytów o tematyce bardziej dostępnej dla tych słuchaczy, którzy stanowią stałą publiczność na prelekcjach organizowanych przez Towarzystwo (o Mickiewiczu, o literaturze współczesnej i inne).

Poza tym większość pracowników Instytutu brała udział w licznych pracach różnych instytucji naukowych, kulturalnych, oświatowych i wydawniczych, wykonując czynności opiniotwórcze i doradcze lub też aktywnie uczestnicząc w pracach tych instytucji. Tak więc członkowie IBL m. in.: wykładali na uniwersytetach Warszawy, Krakowa, Wrocławia, Poznania, współpracowali z Polską Akademią Nauk, współdziałali w pracach rad naukowych instytutów naukowych oraz Rady Kultury i Sztuki, Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego i Rady Głównej Czytelnictwa i Książki, Komisji Programowej Ministerstwa Oświaty, Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej i Komitetu Nagród Państwowych, wchodził w skład komitetów redakcyjnych i rad redakcyjnych szeregu wydawnictw, jak Komitet Narodowego Wydania Dzieł Adama Mickiewicza, Komitet Wydania Dzieł Modrzewskiego, Komitet Redakcyjny wydawnictwa *Odrodzenie w Polsce*, Biblioteka Narodowa, *Bibliografia literatury polskiej wg „Literatury polskiej“ Korbuta*, Słownik Języka Adama Mickiewicza, Słownik Terminów Literackich, Słownik Współczesnej Polszczyzny, wydania pism Edwarda Dembowskiego, Tadeusza Boya-Żeleńskiego i in. Pracownicy IBL współdziałali także z redakcjami czasopism naukowych, literackich i fachowych, jak *Nauka Polska*, *Polonistyka*, *Życie Szkoły Wyższej*, *Przegląd Kulturalny*, *Życie Literackie*, *Rocznik Sławistyczny*, *Studia i Rozprawy U. J.*, *Materiały do Studiów i Dyskusji PIS*. Członkowie IBL konsultowali prace wydawnicze prowadzone w Państwowym Instytucie Wydawniczym, przeprowadzali recenzje wewnętrzne dla instytucji wydawniczych, jak Państwowy Instytut Wydawniczy, „Książka i Wiedza“, Ossolineum, Państwowe Wydawnictwa Naukowe, dokonywali ocen i współpracowali z instytucjami popularyzatorskimi i kulturalnymi, jak „Wiedza Powszechna“, Polskie Radio, Komisja Oceny Filmów i Scenariuszy przy Prezesie CUK, Komisja Oceny Książek przy Centralnym Zarządzie Bibliotek, Komitet Współpracy Kulturalnej z Zagranicą, Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza, Wydawnictwo „Sztuka“ itp. Pracownicy Instytutu publikowali ponadto arty-

kuły z zakresu literatury i kultury w licznych czasopismach naukowych, literackich i codziennych wychodzących w kraju, a także w niektórych pismach zagranicznych (np. P r a w d a).

*

Rok 1954 był trudnym okresem w rozwoju Instytutu. Niedomagania, dające się odczuć już w latach poprzednich, polegały głównie na niemożności stworzenia istotnie operatywnego i stale czuwającego nad całością poczyniń Instytutu kierownictwa naukowego. Konieczność łączenia przez dyrektora IBL swoich obowiązków z czynnościami związanymi ze stanowiskiem Sekretarza Wydziału I PAN i zajęciami dydaktycznymi, liczne obowiązki typu naukowego, wydawniczego i pedagogicznego, obciążające zarówno pozostałych członków kierownictwa, jak wszystkich samodzielnych pracowników naukowych Instytutu sprawiły, że obiektywne warunki dla zorganizowania kolektywu naukowego nadzorującego prace badawcze IBL nie uległy poprawie w stosunku do roku poprzedniego. Sytuacja ta odbiła się na działalności naukowej Instytutu i miała swoje skutki organizacyjne. W pierwszym półroczu 1954 rytm pracy naukowej Instytutu był zachwiany. Trudności personalne, zbyt szczupła liczba odpowiedzialnych pracowników historycznoliterackich, coraz nowe zadania, które stawały przed Instytutem w obliczu rozwijającej się nauki polskiej — sprawiły, że zakreślony plan został wprawdzie w głównych zarysach wykonany, w szczególowej jednak realizacji napotykał ciągle przeszkody.

Pierwsza połowa roku była okresem prób reorganizacji i poszukiwań sposobów pozwalających na jak najpełniejszą realizację wytyczonego planu. Zahamowanie pracy naukowej miało źródło głównie w ograniczeniu roboczych dyskusji wewnętrznych, przede wszystkim związanych z zagadnieniami literatury po roku 1863. Kierownicy poszczególnych działów IBL nie wykazali dostatecznej inicjatywy w bezpośrednim prowadzeniu prac działów, niedostatecznie czuwali nad poczynaniami młodych pracowników, nie potrafili im dopomóc w wytworzeniu właściwego stosunku do powierzonych im zadań naukowych i w poprawnym rozplanowaniu samodzielnej pracy. Dla przeciwdziałania tej ogólnej sytuacji stworzono początkowo dwa „aktywy“ robocze złożone z pracowników historycznoliterackich: jeden, w skład którego weszli samodzielni pracownicy nauki, miał za zadanie dyskutowanie i ocenianie ważniejszych prac naukowych Instytutu; drugi, którego członkami byli pomocniczy pracownicy nauki, miał charakter szkoleniowy. Doświadczenia „aktywów“ wskazały na konieczność zintensyfikowania w poszczególnych działach dyskusji roboczych pojętych jako normalny tryb pracy działów. W ten sposób dyskusje prowadzone przez historyków literatury zajmujących się określoną epoką historyczną dały lepsze wyniki i efektywniej przyczyniały się do podniesienia poziomu prac naukowych omawianych w trakcie ich powstawania.

Ze względu na niedomagania w pracy Działu Historii Literatury Okresu Pozytywizmu i Realizmu Krytycznego, wypływające głównie ze składu osobowego tego Działu (młodzi pracownicy piszący przeważnie swoje pierwsze studia), stworzono nowy dział, obejmujący wszystkich pracowników interesujących się historią literatury lat 1863—1918. Dział ten, jak o tym była mowa

wyżej, skoncentrował swoje wysiłki przede wszystkim wokół przygotowań do podręcznika uniwersyteckiego.

Pierwsza połowa roku sprawozdawczego była także okresem wstępnych dyskusji nad metodą zrealizowania projektu podręcznika uniwersyteckiego. Trudności personalne sprawiły, że pierwotne koncepcje ulegały kilkakrotnym zmianom. Dopiero we wrześniu przystąpiono intensywnie do realizacji zamierzonych zadań, przy czym słusznym posunięciem — które jednak nie wyeliminowało wszystkich trudności wynikających ze stanu naukowej kadry polonistycznej — było stworzenie ogólnopolskiego, obejmującego także jak najszerszej polonistów pozostających poza IBL, planu prac nad podręcznikiem. Wznowienie przygotowań do podręcznika dało w konsekwencji konkretyzację planów niektórych indywidualnych poczynań przez ograniczenie zakreślonych tematów i przystosowanie ich do potrzeb podręcznika.

O stanie prac nad twórczością Mickiewicza była już mowa na wstępie niniejszego sprawozdania. Warto raz jeszcze przypomnieć, że najważniejszą przyczyną, która wpłynęła na zły stan tych prac, była również sytuacja personalna IBL.

Podobnie rzecz przedstawiała się przy realizacji studiów o literaturze ostatnich lat dziesięciu: IBL musiał uciekać się tu do zlecenia prac osobom spoza IBL, które — obciążone innymi obowiązkami — nie zawsze mogły wywiązać się z powierzonych im zadań.

Prace naukowobadawcze IBL miały także swoje niedociągnięcia metodologiczne. Występowała w nich jeszcze wulgaryzacja wykładu, polegająca w dużej mierze na izolowaniu określonego dzieła literackiego od całości problematyki i głównych zagadnień związanych z tematem danej pracy.

W wielu pracach zabrakło także szerszego spojrzenia na problematykę literacką: nieraz omawiane zjawiska literackie nie były widziane w swojej artystyczno-ideowej pełni, bowiem zagadnienia gatunku, stylu i metaforyki języka oraz techniki wiersza nie zawsze były brane pod uwagę. Takie ujęcie prowadziło często do wypaczeń i wulgaryzacji, do błędnego pod względem naukowym wyjaśniania opisywanych zjawisk i prawidłowości ich przemian.

Istotnym niedomaganiem było także niedostateczne rozwijanie badań teoretycznych, szczególnie na przykładach twórczości wielkich pisarzy.

Błędy książek powstałych w Instytucie polegały także na ich niewystarczającej poprawności naukowej: występowało w nich wiele uchybień w przypisach, cytatach, datach itp. Szczególnie dało się to zauważyć w pracach młodszej kadry IBL, w których widoczna była także pewna niedojrzałość metodologiczna. Skutki jej ujawniały się w powierzchownym — nie ściśle naukowym, badawczym — ujęciu opisywanych zjawisk, w eseistycznym, szkicowym stylu prac.

Są to niewątpliwie niedociągnięcia, których zwalczanie w najbliższej przyszłości jest konieczne. Mimo to jednak niektóre z ostatnich prac IBL — np. książki: M. Janion o Lucjanie Siemieńskim lub K. Budzyka o najwybitniejszych pisarzach okresu renesansu — świadczą o istotnych osiągnięciach w zakresie badań nad literaturą polską i o przewyciężaniu wspomnianych braków, niedociągnięć i wypaczeń.

Organem merytorycznej krytyki całokształtu prac Instytutu, nadzorującym wszelkie jego poczynania, jest Rada Naukowa IBL, która w roku sprawo-

zdawczym odbyła 4 posiedzenia: pierwsze poświęcone było ocenie prac IBL w r. 1953, drugie dyskusji nad planem prac IBL na r. 1954, trzecie — dyskusji nad koncepcją podręcznika uniwersyteckiego, czwarte — dyskusji nad pracami kandydackimi i nad ich oceną.

Rada Naukowa opiniowała poza tym formy pracy naukowej i organizacyjnej IBL, dyskutowała nad perspektywami rozwojowymi poczynań badawczych Instytutu, decydowała o otwarciu przewodów kandydackich, o przyznawaniu tytułów naukowych pracownikom IBL oraz oceniała wyniki prowadzonego na terenie IBL szkolenia młodej kadry.

Zakres działalności Rady Naukowej uległ — w stosunku do roku poprzedniego — znacznemu rozszerzeniu. Rada Naukowa bardziej wnikała w aktualną problematykę związaną z pracami Instytutu, kontrolując bieżąco jego działalność naukowobadawczą.

WYKONANIE TYTUŁOWE PLANU WYDAWNICZEGO IBL W R. 1954

A. POZYCJE WYDRUKOWANE

- I. *Studia Historycznoliterackie* pod red. J. Kotta. Ossolineum.
 1. S. Sandler, *U początków marksistowskiej krytyki literackiej w Polsce*. Bronisław Białobłocki. Ark. wyd. 12,02. Nakład 7 000 egz.
 2. J. Trznadel, *O poezji Mieczysława Jastruna*. Ark. wyd. 8,80. Nakład 2 620 egz.
- II. *Biblioteka Pisarzy Polskich* pod red. Komitetu Redakcyjnego. Red. nac. M. R. Mayenowa. Ossolineum.
 1. Grzegorz Paweł z Brzezina, *O prawdziwej śmierci*. Oprac. K. Górski i W. Kuraszkiewicz. Red. nauk. H. Barycz. Ark. wyd. 13. Nakład 1 000 egz.
 2. Grzegorz Paweł z Brzezina, *O różnicach terażniejszych*. Oprac. K. Górski i W. Kuraszkiewicz. Red. nauk. H. Barycz. Ark. wyd. 18,10. Nakład 1 000 egz.
 3. M. K. Sarbiewski, *O poezji doskonałej, czyli Wergiliusz i Homer*. Przeł. M. Plezia. Oprac. S. Skimina. Red. nauk. K. Kumaniecki i Z. Szmydtowa. Ark. wyd. 37,75. Nakład 2 000 egz.
- III. *Materiały Bibliograficzne* pod red. E. Korzeniewskiej. Ossolineum.
 1. *Głos. 1900—1905. Bibliografia zawartości*. Oprac. S. Wojtasiewicz w zespole pod kier. M. Stokowej. Ark. wyd. 17,40. Nakład 1 060 egz.
 2. *Przegląd Społeczny. 1906—1907. — Społeczeństwo. 1907—1910. Bibliografia zawartości*. Oprac. M. Stokowa. Ark. wyd. 12,60. Nakład 1 060 egz.
- IV. *Polska Bibliografia Literacka*. Ossolineum.
 1. *Polska bibliografia literacka za rok 1948*. Oprac. pod kier. prof. dra Stefana Vrtela-Wierczyńskiego Zespół Poznańskiej Pracowni Bibliograficznej Instytutu Badań Literackich. Red. nauk. B. Rafałowska. Ark. wyd. 66. Nakład 1 620 egz.

V. Pozycje pozaseryjne.

1. J. Baculewski, *Historia literatury polskiej dla klasy X*. Cz. II. Literatura okresu pozytywizmu i realizmu krytycznego. PZWS. Ark. wyd. 15,22. Nakład 130 000 egz.
2. B. Białobłocki, *Szkice społeczne i literackie*. Wybrał i wstępem poprzedził S. Sandler. „Czytelnik“. Ark. wyd. 13,75. Nakład 3 660 egz.
3. *Bibliografia literatury polskiej okresu Odrodzenia*. (Materiały). Oprac. K. Budzyk, R. Pollak, S. Stupkiewicz. PIW. Ark. wyd. 42. Nakład 1 000 egz.
4. Biernat z Lublina, *Wybór pism*. Oprac. J. Ziomek. Ossolineum. Biblioteka Narodowa. Ark. wyd. 16. Nakład 4 000 egz.
5. K. Budzyk, Z. Libera, J. Pietrusiewiczowa, W. Szyszkowski, *Historia literatury polskiej dla klasy IX od początków piśmiennictwa do końca XVIII wieku*. Wydanie 4, zmienione. PZWS. Ark. wyd. 16,62. Nakład 140 000 egz.
6. J. Gawalkiewicz, *Bibliografia literacka*. Lipiec—grudzień 1952. Ossolineum. Ark. wyd. 8,70. Nakład 1 000 egz.
7. J. Z. Jakubowski, *Zarys literatury polskiej dla klasy XI wraz z antologią poezji i publicystyki*. Cz. I: 1887—1918. Wydanie 4. PZWS. Ark. wyd. 10,82. Nakład 60 000 egz.
8. I. Krasicki, *Monachomachia*. Oprac. i wstępem poprzedził T. Mikulski. PIW. Ark. wyd. 5,3. Nakład 20 000 egz.
9. I. Krasicki, *Myszeidos pieśni X*. Oprac. i wstępem poprzedził M. Klimowicz. PIW. Ark. wyd. 5. Nakład 20 000 egz.
10. I. Krasicki, *Pisma wybrane*. T. 1—4. Oprac. Z. Goliński, M. Klimowicz, R. Wołoszyński — pod red. T. Mikulskiego. PIW. Ark. wyd.: t. 1 — 11,7; t. 2 — 13,3; t. 3 — 20,3; t. 4 — 21,3. Nakład 10 000 egz.
11. W. Kubacki, *Żeglarz i pielgrzym*. „Czytelnik“. Ark. wyd. 18,75. Nakład 3 160 egz.
12. *Literatura mieszczańska w Polsce od końca XVI w. do końca XVII w.* T. 1—2. Oprac. K. Budzyk, H. Budzykowa, J. Lewański. PIW. Ark. wyd.: t. 1 — 13,04; t. 2 — 16,83. Nakład 5 000 egz.
13. H. Markiewicz, *Prus i Żeromski*. Rozprawy i szkice literackie. Red. nauk. J. Kott. PIW. Ark. wyd. 17,3. Nakład 3 000 egz.
14. E. Orzeszkowa, *Listy zebrane*. T. 1. Do druku przygotował i komentarzem opatrzył E. Jankowski. Red. nauk. J. Baculewski. Ossolineum. Ark. wyd. 32,90. Nakład 5 000 egz.
15. *Poezja polskiego Oświecenia*. Antologia. Oprac. J. Kott. „Czytelnik“. Ark. wyd. 20,50. Nakład 10 000 egz.
16. B. Prus, *Kroniki*. Oprac. Z. Szweykowski. Red. nauk. J. Baculewski. T. 3. PIW. Ark. wyd. 34. Nakład 5 000 egz.
17. M. Rej, *Pisma wierszem*. (Wybór). Oprac. J. Krzyżanowski. Ossolineum. Biblioteka Narodowa. Ark. wyd. 26,25. Nakład 5 000 egz.
18. *Szkice o literaturze współczesnej*. Red. nauk. R. Matuszewski. „Czytelnik“. Ark. wyd. 14,25. Nakład 6 000 egz.

19. S. Trembecki, *Listy*. T. 1—2. Oprac. J. Kott i R. Kaleta. Ossolineum. Ark. wyd.: t. 1 — 15; t. 2 — 12,70. Nakład 2 000 egz.
20. A. Ważyk, *Mickiewicz i wersyfikacja narodowa*. Wydanie rozszerzone. Red. nauk. J. Kott. „Czytelnik“. Ark. wyd. 10. Nakład 3 000 egz.
21. K. Wyka, *Historia literatury polskiej dla klasy X*. Cz. I. Romantyzm. Wydanie 3, zmienione i poprawione. PZWS. Ark. wyd. 21,80. Nakład 100 000 egz.
22. S. Żeromski, *Dzienniki*. Cz. II. 1886—1887. Red. nauk. E. Korzeniewska. Przypisy oprac. J. Kądziela. „Czytelnik“. Ark. wyd. 46,5. Nakład 10 000 egz.
23. Pamiętnik Literacki. Kwartalnik. Komitet Redakcyjny: T. Mikulski (redaktor), K. Wyka (zastępca redaktora), K. Budzyk, J. Kott, M. R. Mayenowa, S. Sandler. Rocznik XLIV, z. 3—4. Ossolineum. Ark. wyd. 30,82. Nakład 2 500 egz. — Rocznik XLV, z. 1—3. Ossolineum. Ark. wyd.: z. 1 — 22,04; z. 2 — 27,75; z. 3 — 28,10. Nakład 2 500 egz.

B. POZYCJE ODDANE DO PRODUKCJI DRUKARSKIEJ

- I. Studia Historycznoliterackie pod red. J. Kotta. Ossolineum.
 1. J. Kulczycka-Saloni, *O „Faraonie“ Bolesława Prusa*.
- II. Biblioteka Pisarzy Polskich pod red. Komitetu Redakcyjnego. Red. nac. M. R. Mayenowa. Ossolineum.
 1. S. Twardowski, *Daphnis*. Oprac. R. Pollak i S. Saski. Red. nauk. M. R. Mayenowa.
- III. Archiwum Literackie pod red. T. Mikulskiego, K. Budzyka i S. Pignonia. Ossolineum.
 1. *Miscellanea z okresu romantyzmu*. Red. nauk. S. Pigoń.
- IV. Książka w Dawnej Kulturze Polskiej pod red. K. Budzyka i A. Gryczowej. Ossolineum.
 1. E. Chwalewik, *Exlibrisy polskie XVI i XVII wieku*.
- V. Materiały do Dziejów Postępowej Publicystyki pod red. E. Korzeniewskiej. Ossolineum.
 1. Przegląd Społeczny. Wstęp i antologia — K. Dunin-Wąsowicz, bibliografia — J. Czachowska.
- VI. Studia nad Polską Literaturą Współczesną pod red. R. Matuszewskiego. PIW.
 1. S. Żółkiewski, *Rozwój badań literatury polskiej w latach 1944—1954*. Przypisy bibliograficzne oprac. J. Stradecki.
 2. H. Markiewicz, *Krytyka literacka w walce o realizm socjalistyczny*.
 3. J. Błoński, *Poezja Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego*.
 4. R. Matuszewski, *O poezji Władysława Broniewskiego*.
 5. W. Woroszyński, *O Tadeuszu Borowskim*.
 6. H. Zaworska, *O twórczości Igora Newerlego*.

VII. Pozycje pozaseryjne.

1. E. Orzeszkowa, *Listy zebrane*. T. 2. Do druku przygotował i komentarzem opatrzył E. Jankowski. Red. nauk. J. Baculewski. Ossolineum.
2. K. Wierzbicka, *Źródła do historii teatru warszawskiego*. Cz. II. Red. nauk. E. Rządowska. Ossolineum.
3. Zeszyt próbny Słownika XVI Wieku.
4. W. Wolski, *Wybór pism*. Wstęp — K. Leśniewska. „Czytelnik“.
5. *Zasady edytorstwa staropolskiego*. Praca zbiorowa. Red. nauk. M. R. Mayenowa. Ossolineum.

WYKONANIE PLANU WYDAWNICZEGO IBL W R. 1954 W LICZBACH

Wykonano 34 tytuły o łącznej objętości 794,21 ark. wyd. i łącznym nakładzie 574 180 egzemplarzy, z czego:

	tytułów	ark. wyd.	egzemplarzy
Rozpraw naukowych, wydawnictw edytorskich i bibliograficznych	24	610,74	94 180
Wydawnictw popularnonaukowych	2	10,30	40 000
Podręczników	4	64,46	430 000
Periodyków	4	108,71	10 000
Razem	34	794,21	574 180

Ponadto Instytut Badań Literackich współpracował przy redagowaniu dwumiesięcznika dla nauczycieli *Polonistyka* (organu Ministerstwa Oświaty, wydawanego przez Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych) pod redakcją J. Z. Jakubowskiego. W roku sprawozdawczym ukazało się 6 zeszytów o łącznej objętości 21,5 ark. druku w formacie B-5.

Przy ocenie wykonania planu wydawniczego IBL w r. 1954 należy pamiętać, że wykonane pozycje są przeważnie wynikiem prac zapoczątkowanych w latach ubiegłych. O zwiększającej się coraz bardziej realności planowania IBL w zakresie wydawniczym świadczy fakt, że wszystkie wydrukowane w roku sprawozdawczym książki figurowały w planie wydawniczym, podczas gdy w r. 1953 na 38 wykonanych tytułów 15 pochodziło spoza planu. Dowodem realnego planowania jest także i to, że spośród pozycji umieszczonych w planie wydawniczym IBL na r. 1954 — tylko 8 nie zostało dostarczonych do wydawnictw (3 z nich w ogóle wycofano z planu wydawniczego, w stosunku do jednej zmieniono koncepcję wydawniczą). Pozostałe niewykonane pozycje zostały dostarczone wydawnictwom i nie ukazały się drukiem tylko wskutek trudności technicznych, jakie napotykał proces produkcyjny.

Założenie planu wydawniczego na r. 1954 przewidywało położenie głównego nacisku na rozpraw naukowe oraz wydawnictwa edytorskie i bibliograficzne, których wykonano w roku sprawozdawczym o 226,08 ark. więcej niż w roku ubiegłym.

Na podstawie materiałów sprawozdawczych IBL opracowała

Irena Kucharska